לְצורך הַרַבִּים, כגון אילן הנטוע באמצע הדרך לעוברים ושבים, שאף בו נוהג איסור ערלה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הכתוב 'לכם' בא לְהוֹצִיא אֶת האילן הַנָּטוּעַ לָרַבִּים מאיסור ערלה ולהתירו. ואין הכתוב 'לכם' בא להתיר ערלה בהנאה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי יהודה: מַאי מַעֲמָא דְּתַנָּא קַמָּא הדורש לאסור אילן הנטוע לרבים. משום דִּכְתִיב 'וְנִטַּעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל' (ויקרא יט כג), ולשון 'ונטעתם', עץ הנטוע לְיָחִיד מַשְׁמַע, שדרך היחידים לנטוע עצים, ואילו עץ הנטוע לָרַבִּים לֹא מַשְׁמַע מפסוק זה לחייב בערלה, שהרי אין דרך רבים לנטוע עצים, וּפָתַר רַחֲמָנָא 'לָכֶם, לְהָבִיא אף אֶת הַנָּטוּעַ לָרַבִּים לאיסור ערלה. וְרַבִּי יְהוּדָה סובר, שהכתוב 'וּנְטַעְתֶּם', מַשְׁמַע בֵּין כשהוא נטוע לָרַבִּים, כיון שנאמר בלשון רבים, וּבֵין כשהוא נטוע לְיָחִיד, שהכתוב מדבר לכל יחיד הנוטע אילן. וְכן תיבת 'לָכֶם' שבהמשך הפסוק, בֵּין שנטע יָחִיד וּבֵין שנטע לצורך רַבִּים מַשְׁמַע, הֲוֵי – נעשו שני כתובים אלו, רַבִּי אַחַר רַבִּי, וְכלל הוא שאין רַבִּי אַחַר רַבִּי אֶלָּא לְמַעֵט – כשריבתה התורה לדבר אחד פעמיים, בא הריבוי הנוסף למעט את אותו הדבר, ולפיכך מתמעט אילן הנטוע לרבים מאיסור ערלה.

הגמרא מקשה על רבי אבהו מתרומה. מקשה הגמרא: וְהָרְתַנְיָא תְּרוּמָה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר – שהתורה אמרה 'וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ', ולדעת רבי אבהו משמעו לאסור תרומה לזר אף בהנאה, וְהרי תְּנַן בעירובין (כה:), מְעָרְבִין עירובי תחומין לְנָזִיר בְּיַיִן, וְכן מערבין לְיִשְׂרְאֵל בִּתְרוּמָה, אף שהעירוב אינו ראוי להם לאכילה. ואם תרומה אסורה בהנאה לזר, איך יכול לערב בה, הרי נהנה ממנה שעל ידי כך יכול לצאת מחוץ לתחום.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא שָׁאנִי הָתָם בתרומה, דְּאָמַר קְרָא (במדבר יח כז), 'וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם', ולשון זו משמע שֶׁשְּׁלָכֶם תְּהֵא לידינות בה.

הגמרא מבררת לדעת חזקיה למה נכתב 'תרומתכם': וְאִידָךְ – וחזקיה הסובר ש'לא יֹאכַל' אינו כולל איסור הנאה, סובר שמשמעות הפסוק 'תְּרוּמָתְכֶם', דְּכָל יִשְׂרָאֵל קָאָמַר – על התרומה של כל אחד מישראל הוא מדבר, ודרך הכתוב לדבר בלשון זו, ולא בא להתיר בהנאה.

הגמרא מקשה עוד על רבי אבהו מיין המותר לנזיר בהנאה. מקשה הגמרא: וְהָרְתַנְיָא נָזִיר האסור באכילת ענבים וכל היוצא מהם, דְּרַחֲמָנָא אָמַר (במדבר ו ד) 'כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֶגֶפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכַל', ולדעת רבי אבהו משמעו שהם אסורים עליו אף בהנאה, וְהרי תְּנַן בעירובין (שם) מְעָרְבִין לְנָזִיר בְּיַיִן, והרי נהנה ממנו בכך שיכול הוא לצאת מחוץ לתחום.

מתרצת הגמרא, אָמַר מַר זוּטְרָא, שָׁאנִי הָתָם בנזיר, דְּאָמַר קְרָא (שם) 'כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ', ולשון 'נזרו' משמעותו שהוא שלו, ובא לומר שאף מה שאסור עליו מחמת נזירותו, שֶׁלּוֹ יְהֵא לידינות בו.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, נאמר בנזיר (שם ו ה) 'קָדֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', ובא פסוק זה ללמדנו ששערות הנזיר קדושות ואסורות בהנאה. וממה שנאמר כך לגבי שערות הנזיר, יש ללמוד, שרק גִּידּוּלוֹ [–השער שגידל הנזיר] קָדוֹשׁ, וְאֵין דָּבָר אַחֵר שנאסר עליו מחמת הנזירות קָדוֹשׁ להיות אסור בהנאה, ומכאן שהיין מותר לו בהנאה.

הגמרא דוחה את תירוצו של רב אשי: מִידֵי [–וכי] וְאֵין דָּבָר אַחֵר קדוש כָּתִיב, הרי אין לשון מיותרת בפסוק למעט שדברים אחרים שהנזיר אסור בהם אינן אסורות לו בהנאה. מסיקה הגמרא, אֶלָּא מָחֲוֵורְתָּא [–התירוץ הברור הוא] כְּתִירוצו דְּרַב זוּטְרָא, שמהלשון 'נזרו' משמע שיכול לידינות בו.

הגמרא מקשה על רבי אבהו מאיסור חדש. שואלת הגמרא: וְהָרְתַנְיָא חָדָשׁ – תבואה חדשה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר בה (ויקרא כג יד) 'וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה' – עד יום ט"ז ניסן שבו מקריבים את קרבן העומר, וּתְנַן במשנה במנחות (עא.), מלבד איסור האכילה של התבואה החדשה, אסור אף לקצור מהתבואה החדשה לפני העומר, ומכל מקום קוֹצֵר לַשַּׁחַת – מותר לקצור כשהתבואה עדיין עשב, לפי שקצירת עשב אינה נחשבת קצירה. וכן מותר לקטוף חטים גמורות מתבואה חדשה, שקטיפה אינה נחשבת קצירה, וּמַאֲכִיל אותן לְבָהֵמָה, אבל הוא עצמו אינו יכול לאכול מהם מאחר שהן גמורות ואסורות באכילה באיסור חדש. הרי שאף שנאמר באיסור חדש 'לא תאכלו', הוא מותר בהנאה, וקשה על רבי אבהו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁמַעְיָה, שָׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם באיסור חדש, דְּאָמַר קְרָא (שם כג י) 'וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם', והלשון 'קְצִירְכֶם' משמע שֶׁלָּכֶם יְהֵא ליהנות בו.

הגמרא מבררת לדעת חזקיה מדוע נאמר 'קצירכם': וְאִידָךְ – וחזקיה הסובר ש'לא יאכלו' אין משמעו איסור הנאה, סובר שהלשון 'קְצִירְכֶם' דְּכָל יִשְׂרָאֵל מַשְׁמַע, ודרך הכתוב לדבר בלשון רבים, ואין זה בא לדרשה.

הגמרא מקשה על חזקיה ורבי אבהו משרצים. מקשה הגמרא: וַהֲרֵי שְׁרָצִים, דְּרַחֲמָנָא אָמַר – שאמרה התורה בהם (ויקרא יא מא) 'וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל', וּתְנַן במשנה במסכת שביעית (פ"ז מ"ד), צְיָידֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לָהֶם בצידה, מֵינֵי של בעלי חיים טְמֵאִין, מוּתָּרִין הציידים לְמוֹכְרָן לְנָכְרִים. הרי שמותר ליהנות מבעלי חיים האסורים באכילה, וקשה על חזקיה ורבי אבהו הסוברים ש'לא יֵאָכֵל' אוסר אף בהנאה.

מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם בשרצים דְּאָמַר קְרָא (שם יא י) 'שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם', ומשמעו שֶׁשְּׁלָכֶם יְהֵא ליהנות מהם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם התיר הכתוב ליהנות ממינים טמאים, אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִּי – גם יש להתיר לצוד אותם כדי למוכרם, ומדוע התירה המשנה למוכרם רק באופן שהזדמנו לו באקראי, ולא התירה לצודם לכתחילה.

מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָכָא, משום דְּאָמַר קְרָא 'וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם', והלשון 'יהיו' משמעו שֶׁבַּהֲוָיָיתָן יִהְו, כלומר שישארו באיסורם ולא יעשו בהם סחורה כדי להשתכר בהם.

שואלת הגמרא: וְלִיחְזְקִיָּה הסובר שרק כשנאמר 'לא יֵאָכֵל' אסור בהנאה, לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב – למה הוצרכה התורה לכתוב בשרצים 'לֹא יֵאָכֵל', וּמַיְיתֵי 'לָכֶם' לְמִישְׁרְיֵיהּ – ומשום כך הוצרכה לכתוב 'לכם' כדי להתירם בהנאה, לֹא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'לֹא יֵאָכֵל', אלא 'לא יֹאכַל', וְלֹא בָּעֵי – ולא תצטרך התורה לכתוב 'לָכֶם'.

משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ חִזְקִיָּה, טַעֲמָא דִּידֵי נַמִּי מֵהָכָא – דין זה ש'לא יֵאָכֵל' בכל התורה כולל בו איסור הנאה, גם אני למדתי אותו מכאן, שממה שהוצרכה התורה לומר 'לכם' כדי להתירו בהנאה, יש ללמוד שמשמעות 'לא יֵאָכֵל' בכל מקום הוא לאסור אף בהנאה.

הגמרא מקשה על חזקיה ורבי אבהו מחמץ. מקשה הגמרא: וְהָרְתַנְיָא חָמֵץ, דְּרַחֲמָנָא אָמַר (שמות יג ג) 'וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ', וְתַנְיָא בברייתא (לקמן כח:), חמץ וכו' משעה שאסור באכילה אסור בהנאה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, תַּמָּה עַל עַצְמְךָ – יש לך לתמוה, הֵיאַךְ אתה אומר שֶׁחָמֵץ אָסוּר בַּהֲנָאָה כָּל שִׁבְעָה ימים של פסח, הלא לא מצינו בו שנאסר בהנאה. הרי שאף שנאמר בכתוב 'לא יֵאָכֵל' אין במשמעותו איסור הנאה.

מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם בחמץ, דְּאָמַר קְרָא (שם יג ז) 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר', ומתיבת 'לך' יש לדרוש, שֶׁלְּךָ יְהֵא ליהנות בו.

הגמרא מפרשת את מחלוקת חכמים ורבי יוסי הגלילי מה דורשים מתיבת 'לך', שואלת הגמרא: וְרַבָּנָן האוסרים חמץ בהנאה, מה למדו מתיבת 'לך'. משיבה הגמרא, הם סוברים שתיבת 'לך' בא ללמד, שחמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה – אסור שיימצא בפסח ברשותך, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים [–נכרים], וְשֶׁל גָּבוֹהַּ [–הקדש] המופקד ברשותך ונמצא בביתך.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – ורבי יוסי הגלילי, איך דורש מ'לך' להתיר חמץ בהנאה, הלא הוצרך ללמדנו שאין עוברים על חמץ של אחרים הנמצא ברשות ישראל. משיבה הגמרא: תְּרֵי 'לְךָ' כְּתִיבִי – נאמר בתורה פעמיים 'לך' לגבי חמץ בפסח, והשני בא להתיר את החמץ בהנאה.

המשך בעמוד קנא

חוזרת הגמרא ושואלת: וְאִידָךְ – וחכמים שאוסרים חמץ בהנאה, מה הם דורשים ממה שנאמר 'לך' פעמיים. משיבה הגמרא: שניהם באים ללמד דיני חמץ של גוי המצוי ברשותו של ישראל, חַד [–אחד] מהם בא למעט שאין אתה עובר גם בְּחמץ של נָכְרִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל תחת ידך וממונו נחשב כממונך. וְחַד [–ואחד] מהם בא למעט שאין אתה עובר בְּחמץ של נָכְרִי שֶׁלֹּא בְּיִשְׂרָאֵל תחת ידך.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – ורבי יוסי הגלילי, מהיכן דורש להתיר את החמץ בהנאה, הלא התורה הוצרכה לכתוב תיבת 'לך' פעמיים כדי למעט חמץ של גוי. משיבה הגמרא: תְּלָתָא 'לְךָ' כְּתִיבִי – שלשה פעמים נאמר בתורה תיבת 'לך' בענין חמץ, ומה'לך' השלישי לומדים להתיר חמץ בהנאה.

חוזרת הגמרא ושואלת: וְאִידָךְ – וחכמים המתירים חמץ בהנאה, מה הם דורשים ממה שנאמר פעם נוספת 'לך'. משיבה הגמרא: בפסוק אחד נאמר פעמיים 'לך', חַד – אחד מהם בְּשָׂאוֹר, וְחַד – ואחד מהם בְּחָמֵץ, למעט את שניהם מלעבור עליהם בשל גויים ושל הקדש. וְצָרִיכִי – והוצרכו שני מיעוטים הללו, שממה שנאמר המיעוט שאין עובר בשאור של אחרים שברשותו, אין ללמוד על חמץ, שחמץ חמור משאור בכך שהוא ראוי לאכילה. וממה שנאמר המיעוט שאין הישראל עובר בחמץ של אחרים שברשותו, אין ללמוד על שאור, ששאור חמור מחמץ בכך שראוי לחמץ בו עיסות אחרות.

הגמרא דנה האם מחלוקת חזקיה ורבי אבהו שנויה במחלוקת תנאים. שואלת הגמרא: לֵימָא כְּתַנָּאֵי – האם נאמר שמחלוקת זו אם כשנאמר בכתוב 'לא תאכל' או 'לא תאכלו' נכלל בזה גם איסור הנאה, תלויה במחלוקת תנאים. נאמר בתורה (ויקרא ז כג–ד) 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ. וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה', ושנינו בברייתא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה מלמדנו ריבוי הכתוב 'לְכָל מְלָאכָה', הלא היה ניתן לכתוב 'יעשה למלאכה'. ומבארת הברייתא, שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר, שדווקא לְמַלֶּאכֶת גָּבוֹהַּ – הקדש, כגון למשוח בו עורות לצורך בדק הבית, יָצְאָה החלב מוּתָּר, שכן הותר לאכילת הקדש, שחלב הקרבנות קרב על גבי המזבח, ולכן מסתבר לומר שהותר להקדש ליהנות מחלב אף לצרכים אחרים. אבל לְמַלֶּאכֶת חֲבֵירוֹ יָצְאָה אִסּוּר ליהנות מחלב, שנאמר 'לא תאכלו', ואף איסור הנאה במשמע. תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'לְכָל מְלָאכָה', שהחלב מותר אף למלאכת הדיוט, ולא נאסר בהנאה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שמה שכתבה התורה 'וחלב נבלה וגו' יעשה לכל מלאכה', בא לומר שאין החלב מטמא כבשר נבלה, משום שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר, שרק לְמַלֶּאכֶת חֲבֵירוֹ יָצְאָה חלב נבלה מֻתָּר, אבל לְמַלֶּאכֶת גָּבוֹהַּ – לקדשים, יָצְאָה אף חלב נבלה מָמֵא בטומאת נבלה. תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'לְכָל מְלָאכָה', שחלב נבלה אין בו כלל טומאת נבלה, אף לקדשים.

לפני שהגמרא מברר במה נחלקו, היא מפרשת שלא נחלקו להלכה, אלא על מה בא הפסוק לומר. אומרת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סובר שלְּטוּמְאָה וּלְטָהֳרָה – לגבי דיני טומאה וטהרה לֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא – אין צריך פסוק שחלב נבלה אינו מטמא, וּכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – מה שהוצרך הכתוב ללמדנו, הוא לְאִיפּוּר וּלְהֶיתֵּר – לדיני איסור והיתר הנאה מהחלב. וְרַבִּי עֲקִיבָא סובר שלדיני אִיפּוּר וְהֶיתֵּר לֹא צָרִיךְ קְרָא להתיר את החלב בהנאה, וּכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – מה שנצרך הפסוק, הוא לְטוּמְאָה וּלְטָהֳרָה – לדיני טומאה וטהרה, ללמדנו שהוא טהור אף לקדשים.

הגמרא מבררת מה הוא שורש המחלוקת: מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – האם לא בכך נחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר כרבי אבהו שכשנאמר איסור אכילה משמעו גם איסור הנאה, וכיון שנאמר על חלב 'לֹא תֹאכֵלוּ', מַשְׁמַע בֵּין אִיסּוּר אֲכִילָה וּבֵין אִיסּוּר הֲנָאָה, וְכִי אַתָּא קְרָא – וכשבא הכתוב 'יעשה לכל מלאכה', לְמִישְׁרֵיהּ [–להתיר] לְחלב של נְבֵילָה בַּהֲנָאָה הוּא דַּאֲתָא – הוא בא. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שלשון 'לא תאכלו' רק אִיסּוּר אֲכִילָה מַשְׁמַע, וְאִיסּוּר הֲנָאָה לֹא מַשְׁמַע, ואין צריך לימוד להתיר חלב בהנאה, וְכִי אַתָּא קְרָא – וכשבא הכתוב 'יעשה לכל מלאכה', לְטַומְאָה וְטַהֲרָה הוא בא, להשמיענו שאין בחלב טומאת נבילה כלל. נמצא שהכלל של רבי אבהו שאיסור אכילה משמעו גם איסור הנאה תלוי במחלוקת תנאים.

הגמרא דוחה, שאין הכרח שמחלוקת זו תלויה במחלוקת חזקיה ורבי אבהו. דוחה הגמרא: לֹא בכך נחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, אלא דִּכּוּלֵי עָלְמָא מודים שכשכתוב 'לֹא תֹאכְלוּ', מַשְׁמַע בֵּין אִיסּוּר אֲכִילָה וּבֵין אִיסּוּר הֲנָאָה, כדברי רבי אבהו. וְהָכָא – וכאן לגבי חלב נבילה, בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – בדבר זה נחלקו. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, שִׁכְּשֶׁהוּתְּרָה נְבֵילָה בהנאה, הֵיא עצמה הוּתְּרָה, כלומר הבשר שלה, אבל חֶלְבָּהּ וְגִידָהּ – וגיד הנשה שלה, לֹא הוּתְּרוּ בכלל זה בהנאה, כיון שאין הם נחשבים בשר, ומטעם זה אף אין צריכים פסוק לומר שחלב אינו מטמא בטומאת נבילה, וְעל כרחך כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – מה שצריך את הפסוק בחלב נבילה 'יעשה לכל מלאכה', לְהֶיתֵּר הֲנָאָה הוּא דַּאֲתָא – הוא בא להתירו בהנאה. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, שִׁכְּשֶׁהוּתְּרָה נְבֵילָה בהנאה, אף חֶלְבָּהּ וְגִידָהּ נָמֵי הוּתְּרוּ עמה, לפי שאף חלב וגיד בכלל בשר, ואין צריכים לימוד להתיר חלב בהנאה, שהוא בכלל מה שהתירה התורה את הנבילה בהנאה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – ומה שצריך את הפסוק 'יעשה לכל מלאכה', לְעִנְיַן טוּמְאָה וְטָהֳרָה נצרך, כיון שחלב בכלל בשר והיה מקום לומר שהוא טמא, ובא הכתוב לומר שחלב נבילה אין בו טומאת נבילה כלל.

הגמרא מקשה על שיטתו של רבי יוסי הגלילי. שואלת הגמרא: ולשיטת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הסובר שחלב וגיד אינם חשובים בשר ואינם נכללים במה שהתירה התורה נבילה בהנאה, אמנם אַשְׁכָּחַן חֶלֶב דְּשַׁרְיֵיהּ רַחֲמָנָא בַּהֲנָאָה – מצאנו שהתירה התורה חלב בהנאה בפסוק 'לכל מלאכה', אֶלָּא גִּיד הנשה שהלשון 'לא יאכלו' האמור בו, כולל גם איסור הנאה, ולא מצאנו שהתירו הכתוב בהנאה, האם נִיתְּנָא שרבי יוסי הגלילי סובר דְּאָסוּר בהנאה.

עונה הגמרא: שתי תשובות בדבר, אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה אמור, שלדעת רבי יוסי הגלילי הָכִי נָמֵי דְּאָסוּר – אכן כן הדין שגיד הנשה אסור בהנאה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אמור באופן אחר, שרבי יוסי הגלילי סובר שגיד הנשה מותר בהנאה, וּמַיְירֵי לָהּ – והוא לומד היתר זה, בְּקָלָן וְחוֹמֶר מחלב. וּמַה חֶלֶב החמור שֶׁעָנוּשׁ כָּרֵת על אכילתו, מכל מקום מוּתָּר בַּהֲנָאָה, גִּיד הקל שֶׁאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת על אכילתו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שהוא מותר בהנאה.

לעיל (כב:) הובא דעת רבי שמעון שגיד הנשה אסור בהנאה, לפי שלא הותר בכלל ההיתר של נבילה מאחר שאין בגידין בנותן טעם ואין גיד הנשה נחשב בשר. הגמרא מפרשת מדוע אינו לומד להתירו בקל וחומר מחלב. אומרת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר גיד הנשה בהנאה, לא למד להתירו בקל וחומר מחלב, משום דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ – יש לפרוך, מַה לְּחֶלֶב שֶׁכֵּן מצאנו בו קולא שהוּתַּר מִכְּלָלוֹ – שהכלל שחלב אסור הותר אֲצַל חַיָּה באכילה, שרק חלב בהמה נאסר, תֹּאמַר – האם תלמד מזה להתיר בְּגִיד שמצאנו בו חומרא שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ אֲצַל חַיָּה – שלא מצאנו שהתורה חילקה בו בין בהמה לחיה, ואם כן יתכן שאף לגבי איסור הנאה גיד הנשה חמור יותר מחלב.

אומרת הגמרא: וְאִידָךְ – ורבי יוסי הגלילי סובר שאין זה פירכא, לפי שהפסוק 'לכל מלאכה', בְּבְהֵמָה קָאֲמַרִינַן – בחלב של בהמה דיבר, וּבִבְהֵמָה מִיהַת לֹא אִישְׁתְּרִי – ובבהמה על כל פנים לא הותר חלב, ואצלה חמור יותר חלב מגיד הנשה.

הגמרא דנה מה ההבדל להלכה בין דעת חזקיה לדעת רבי אבהו. שואלת הגמרא: הֲרִי אוֹתְבִינְהוּ כָּל חֲנֵי קָרֵאי – הקשינו על רבי אבהו מכל אותם פסוקים שנאמר בהם 'לא תאכל' ומצאנו שהם מותרים בהנאה, וְשַׁנְיֵנְהוּ – ותירץ אותם רבי אבהו, שבכל אחד מהם יש דרשה שבאה להתירו, ולדעת חזקיה הם מותרים בהנאה משום שאין במשמעות הכתוב של איסור אכילה לאסור בהנאה, ולא מצאנו אפילו איסור אכילה אחד שרבי אבהו מחמיר בו ואוסרו בהנאה וחזקיה מתירו. ונמצא שחִזְקִיָּה וְרַבִּי אֲבָּהוּ בְּמַאי פְּלִיגִי – במה נחלקו, הלא רק בְּחֶמֶץ בַּפֶּסַח וְאַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן – לפי דעת חכמים החולקים על רבי יוסי הגלילי וסוברים שהוא אסור בהנאה, וכן בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל, וְאַלִּיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל – לדעת הכל, שאין חולק על כך שהוא אסור בהנאה, ונחלקו מה המקור לאיסורם, שחִזְקִיָּה נָפֵיק לֵיהּ מִ'לֹא יֵאָכֵל' האמור בהם, שמשמעותו שלא יהיה לך בו היתר אכילה, והיינו איסור הנאה. וְרַבִּי אֲבָּהוּ נָפֵיק לֵיהּ – יצא לו איסור הנאתם מִנְּבֵילָה – ממה שהוצרך הכתוב בנבילה להתיר נתינה לגר ומכירה לנכרי, ומזה לומדים שבכל מקום שאסרה התורה באכילה נכלל גם איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב שהם מותרים. אם כן יש להקשות, מַכְּדֵי [–הרי] בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר – בין לחזקיה ובין לרבי אבהו, חמץ ושור הנסקל אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, אם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל ביניהם להלכה.

משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש חילוק ביניהם, בדין חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לשיטת רבי יהודה, שלדבריו הנאמר בנבילה 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי', הדברים ככתבם, שלא התירה תורה אלא לתת נבילה לגר תושב ולמכור לנכרי, ולא להיפך. ולפי שיטתו אין לומדים מנבילה שכל איסורי אכילה אסורים בהנאה, שהרי נצרך הכתוב לגופו שאין למכור לגר ולא לתת לגוי. חִזְקִיָּה סָבַר, שהלשון 'לֹא יֵאָכֵל' שנאמר בחמץ ובשור הנסקל, בא לְמַעוּטֵי חָנֵי – למעט אותם ולאוסרם בהנאה, ומה שנאמר בטריפה 'לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ', תיבת 'אוֹתוֹ' באה לְמַעוּטֵי שרק טריפה מותר בהנאה ומותר להשליכו לכלב, אבל חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה אסור בהנאה. אבל רַבִּי אֲבָּהוּ סָבַר, הנאמר 'אותו' בא לומר שרק טריפה שנאסר באכילה מותר בהנאה, וּלְמַעוּטֵי חָנֵי – למעט חמץ ושור הנסקל שנאסרו בתורה באכילה, שאסורים גם בהנאה. ואין מקור לומר שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה, לָאו דְּאוֹרַיְיתָא נִינְהוּ – אין איסורם מן התורה.

הגמרא מביאה שיטה אחרת למקור שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה: יָתִיב הָהוּא מָרֵבָּנָן – ישב אחד מהחכמים [–לפניו] דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, וְיָתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ – וישב ואמר משמו דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כדברים הבאים. מִנַּיִן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב [–שכשכם] דַּאֲסוּרִין בַּאֲכִילָה, תְּכִי נָמֵי [–כמו כן] אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, וּמַאי נִיהוּ – ומה הם האיסורים אלו שיש לנו ללמוד שאסורים אף בהנאה, חָמֵץ בְּפֶסַח וְשׁוֹר הַנִּסְקָל.

הגמרא מפסיקה באמצע דברי רבי יהושע בן לוי, ותמהה עליו: וכי יש לשאול מִנַּיִן שהם אסורים בהנאה, תִּיפּוֹק לֵיהּ – הלא יש ללמוד כן מִמה שנאמר בהם 'לֹא יֵאָכֵל', שמשמעותו איסור הנאה, כדברי חזקיה. מתרצת הגמרא: רבי יהושע בן לוי אינו סובר כדברי חזקיה, והלשון 'לֹא יֵאָכֵל' רק אִיסּוּר אֲכִילָה מַשְׁמַע לֵיהּ, אבל אִיסּוּר הֲנָאָה לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ.

עוד מקשה הגמרא: תִּיפּוֹק לֵיהּ – הלא יש ללמוד שהם אסורים בהנאה מִנְּבֵילָה – ממה שהוצרכה התורה להתיר לתת נבילה לגר ולמכרו לגוי, מוכח ששאר איסורי אכילה אסורים אף בהנאה, כפי שכן למד רבי אבהו לפי דעת רבי מאיר. מתרצת הגמרא: רבי יהושע בן לוי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר דְּבָרִים שנאמרו בנבילה הם בִּכְהֶתֵּן, ובא הכתוב לאסור מכירה לגר ונתינה לנכרי, ואין לומדים מכך ששאר איסורי אכילה אסורים בהנאה.

חוזרת הגמרא ומקשה: אִי רבי יהושע בן לוי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, תִּיפּוֹק לֵיהּ – הלא יש ללמוד שהם אסורים בהנאה מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה – מהיכן שלמד כך רבי יהודה לפי דעת רבי אבהו,

המשך בעמוד עא

מהאמור בטריפה 'לָבָלַב תְּשָׁלִיכוּן אוֹתוֹ', שרק אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורים שבתורה שהתפרש בהם איסור אכילה, לפי שהם אסורים אף בהנאה. מתרצת הגמרא: קָסָבַר רבי יהושע בן לוי שחוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה אסורים בהנאה מִדְּאוֹרַיְיתָא, ודרש דין זה מהמיעוט 'אותו', ואין הכתוב 'אותו' מיותר ללמד שחמץ ושור הנסקל אסורים בהנאה.

לאחר שהתבארה שאלתו של רבי יהושע בן לוי, חוזרת הגמרא לדבריו: מַנַּיִן לחמץ בפסח ושור הנסקל שאסורים בהנאה. לומדים זאת ממה דִּכְתִיב (ויקרא ו כג) 'וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וגו' לא תֵּאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', ובא הפסוק לומר, שאם הכניסו מדם חטאת לפנים ההיכל שלא כדינה, הרי היא פסולה ויוצאת לשריפה. וכתוב זה מיותר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – אין הכתוב צריך ללמדנו ש'בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', שיכולים אנו ללמוד ממקום אחר שהיא טעונה שריפה, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', אם הפסוק אֵינוֹ עָנְיָן [–נצרך] לְגוּפוֹ ללמדנו את דינה של החטאת, שאנו לומדים כן ממה דִּכְתִיב בשעיר החטאת של יום השמיני למילואים (שם י טז), 'וְהִנֵּה שׂרוף', ומשה רבינו תמה מדוע נשרפה, ואמר 'הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה' (שם י יח), ומכאן שאילו נכנס דמה לפנים אכן דינה בשריפה. תְּנוּהוּ עָנְיָן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שנאמר איסור על אכילתם, כלומר לחמץ בפסח ושור הנסקל, וללמדנו שהם אסורים בהנאה.